

ressò mont-roigenc

EL MAR. VISIÓ D'UNS NENS QUE NO L'HAN VIST MAI. UNA OBRA DE TEATRE SOBRE ANTONI BENAIGES NOGUÉS

Martí Rom
www.martirom.cat

05-09-2022

Una gran obra de teatre.

“Espectacle teatral sobre el mestre mont-roigenc Antoni Benaiges i Nogués”. “Una obra de teatre poètic, documental i d’objectes basada en les redaccions d’uns nens que no han vist mai el mar i el seu mestre Antoni Benaiges”. Una obra de teatre sobre un mont-roigenc estrenada al Teatre Nacional de Catalunya el febrer i març de 2022. Un fet insòlit i remarcable.

Poc podia imaginar, quan a l’estiu del 2010, estava escrivint el llarg text sobre la vida de l’Anton de cal Reverter que s’aniria publicant en vuit capítols a “**Ressò mont-roigenc**”¹, partint d’informacions, fins aleshores inèdites, que m’havia aportat la seva família i que vaig completar cercant fonts del moviment Freinet, entre d’altres. Fou el primer treball publicat sobre el nostre mestre mont-roigenc. Tot el que ha vingut després parteix d’aquest treball. És així.

Tampoc podia pensar quan, al setembre de 2011, vaig anar a l’estació del tren a Briviesca, a uns nou quilòmetres de Bañuelos de Bureba, l’indret des d’on aquells alumnes d’Antoni Benaiges tenien previst partir cap a la platja de Mont-roig, ni quan, acompanyat per l’alcalde de Bañuelos, Jesús Viadas García, visitava l’escola del poble. Encara estava tal com va quedar, amb llibres amuntegats en un vell armari.

Tampoc, el 2017, quan em va enregistrar “Canal Reus TV”, per a la sèrie “Herois del llamp” pel capítol sobre Antoni Benaiges Nogués².

Tampoc, quan al febrer de 2018, vaig rebre un correu de José Antonio Abella, metge de Bañuelos del 1979 al 1983. El 21 i 22 d’abril de 2018 el vaig acompanyar per Mont-roig per conèixer de primer mà la contrada on havia viscut Benaiges. Ell fou el responsable de la curosa edició d’aquells quaderns escolars de Bañuelos (“Escritos de vida”). Partint de la informació que li havia passat, va fer un immens treball de documentació, que completa d’una manera extraordinària el meu inicial. El resultat és el llibre “Aquel mar que nunca vimos” (Ediciones Valnera, 2020). Imprescindible per saber la trajectòria vital del nostre “Anton de cal Reverter”.

I, finalment, tampoc podia imaginar-m’ho quan la “Asociación Escuela Benaiges”³ em va convidar a participar a l’homenatge que li van fer el diumenge 18 de juliol de 2021⁴.

---

¹ Del núm. 116, 4t trimestre de 2010, al núm. 123, 3r trimestre de 2012. Posteriorment, s’han publicat en el llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), de la pàg. 317 a la 364.

² Es pot veure a: <http://canalreustv.alacarta.cat/herois-del-llamp/capitol/herois-del-llamp-capitol-7>

nunca)”. A més, Benaiges els havia promès que anirien a la Pobra del Reverter i es banyarien en aquella platja a tocar de la Pixerota. Aquella revolta feixista de juliol del 1936 ho va impedir. No solament aquells nens no van veure el mar, sinó que van assassinar el mestre a Briviesca.

L’obra de teatre ens duu a una reflexió, a més, sobre la vida i la mort. Penso que no deixa de ser cruel que sovint dediquem (ho fem tots) esforços a descriure i difondre la “vida” de personatges que han tingut una “mort” tràgica, sovint en un context radicalment advers. Sembla com si la mort doni peu a parlar de la seva vida. Sens dubte fer-ho també té, més enllà del personatge, una vessant de denúncia i de reivindicació social i política. Però ens cal, a més, centrar-nos en els fets singulars i sovint d’una gran exemplaritat del personatge. Així es fa en aquesta obra de teatre.

Un altre tema que em remou la consciència, com a molts d’altres casos, i des de fa temps, és pensar com és possible que l’existència de la seva memòria entre nosaltres hagi trigat tants anys a fer-se realitat. Aquell 2010, en què em fan conèixer l’Antoni Benaiges Nogués, feia setanta-quatre anys que l’havien afusellat. Feia quaranta-un anys de les primeres eleccions democràtiques; ens deien que ja hi havia la tan esperada democràcia. Per què aquest silenci sepulcral? Per què ningú va gosar obrir boca ni en democràcia?

A l’escena final de l’obra, el personatge “Benaiges”, ja dalt d’un camió que se l’endurà camí de la mort, mira el públic i ens reclama perquè ningú no va fer res. Jo vaig més enllà. Per què ningú, abans del 2010, ens va parlar de la seva existència? Aquell “Benaiges” acaba dient que “l’eternitat és la mar”. És una bonica metàfora visual, però fins al 2010 aquella eternitat del mestre mont-roigenc fou la foscor del franquisme i de molts anys del que en diuen democràcia.

“El mar. Visió d’uns nens que no l’havien vist mai” descriu d’una manera verídica la realitat dels fets, de la vida i mort de Benaiges. Però, al final cau en la persistent fal·làcia de quan i on va morir. Alguns estan obsedits a dir que el van assassinar el 25 de juliol i que fou enterrat a la Fossa de la Pedraja. Jo faig meves les opinions de la “Asociación Escuela Benaiges”⁵: “Nació en Mont-roig del Camp (Tarragona) el 26 de junio de 1903 y le asesinaron en Briviesca (Burgos) el 19 de julio de 1936” i de la “Real Academia de la Historia”⁶: “Mont-roig del Camp (Tarragona), 26.VI.1903 - Briviesca (Burgos), 19.VII.1936”. Penso que són opinions molt rellevants.

Aquestes fonts fidedignes diuen que fou el 19 de juliol. Per cert, a l’obra s’esmenta que la repressió falangista a Burgos fou aquest 19 de juliol, quan és reconegut pels historiadors que fou el 18 de juliol, el dia que es van revoltar les tropes d’Àfrica⁷.

Enterrat a La Pedraja? En aquesta fossa no es van començar a enterrar republicans fins al 25 de juliol, d’aquí ve dir que el van assassinar aquest dia. Jo he estat a Briviesca i a La Pedraja. Aquest darrer indret es troba a trenta-sis quilòmetres del lloc on Benaiges estava empresonat (Briviesca)⁸. És lògic que el portessin amb un camió durant trenta-sis

---

⁵ <https://escuelabenaiges.com/el-maestro/>

⁶ <https://dbe.rah.es/biografias/134914/antonio-benaiges-nogues>

⁷ Generalment també hi ha l’errada de parlar d’aquesta revolta el 18 de juliol a Catalunya. Les primeres notícies i esdeveniments no foren fins a l’endemà.

⁸ A nou quilòmetres cap al nord de Bañuelos de Bureba.

quilòmetres per acabar-lo assassinant allà? O bé, és lògic que un cop assassinat el portessin trenta-sis quilòmetres per enterrar-lo allà?

El gran treball investigador de José Antonio Abella ens dona la resposta en unes paraules que Rafael Martínez Martínez, amic de Benaiges, va deixar escrites: “*El día siguiente, 20 de julio... llamaron a mi padre (Rafael Martínez Moro)... y él nos contó... como la tarde del... domingo 19 de julio... le habían detenido (a Benaiges) por la mañana, le dieron una terrible paliza que sangraba por todos los sitios y que por la noche se lo llevaron y nunca más se supo de él... Se supone que lo asesinaron en la Machacadora, un paraje que hay a la entrada de la carretera de Santa Casilda (a les afores de Briviesca)...*”⁹. És el comentari d’una persona que estava a la presó de Briviesca amb el propi Benaiges. No és l’opinió d’algú des de la llunyania.

Curiosament, a l’obra de teatre sembla que dubtin de dir que està a La Pedraja. No s’anomena. Fan bé. Tampoc s’esmenta en el programa de mà que lliuraven al Teatre Nacional de Catalunya, Barcelona¹⁰. En canvi, en el programa de mà, a Mont-roig, s’hi diu que la data de la mort fou el 25 de juliol. És incongruent.

Al final de l’obra amb una pantalla negra escoltem sorolls de l’excavació de La Pedraja, també la veu del prestigiós forense internacional Paco Etxeberria Gabilondo¹¹ donant instruccions. Per què, en aquest moment, no hi ha fotografies de l’excavació? N’estava plena l’exposició que sobre Benaiges es va fer a Mont-roig el setembre de 2021. Fa dubtar.

També resulta curiós que no esmentant-se la fossa de La Pedraja en el programa de mà original, sí que es faci en el programa que es va lliurar a Mont-roig. En canvi, aquí eludeix la data de la mort, diu: “va ser afusellat el juliol de 1936”. Per què aquests canvis en els programes de mà? Qui ha escrit el de Mont-roig?

En el programa de Mont-roig, cap al final, hi diu: “La memòria del mestre va emergir a peu de fossa durant les feines d’exhumació l’any 2010”. La realitat és que no es té constància, a hores d’ara, que Antoni Benaiges Nogués estigui enterrat a La Pedraja. Les proves d’ADN foren negatives. La memòria del mestre es va començar a escriure aquell estiu del 2010 al meu ordinador. Després de 22.139 paraules (107.560 caràcters) el “personatge” Benaiges va aparèixer des de la foscor i un oblit vergonyós. Es va completar, acabant de donar-li vida magníficament en el llibre “Aquel mar que nunca vimos” de José Antonio Abella. Per què mai se l’ha convidat a fer una conferència a Mont-roig, si és el principal estudiós reconegut sobre Benaiges?¹²

“Que el llegir no ens faci perdre l’escriure”, que deien el vells. Aquestes puntualitzacions no canvien el sentit de l’obra de teatre. Repeteixo: una gran obra, extraordinària. Mai un mont-roigenc havia pujat a l’escenari del Teatre Nacional. Són

---

⁹ Del llibre sobre la seva vida a Bañuelos de Bureba, “Aquel mar que nunca vimos” de José Antonio Abella (Ediciones Valnera, 2020), pàg. 250.

¹⁰ El podeu trobar a: <https://www.tnc.cat/ca/el-mar-visio-duns-nens-que-no-lhan-vist-mai>.

¹¹ Paco Etxeberria, el maig de 2011, va participar en l’exhumació del cadàver del president xilè Salvador Allende. També, el juliol de 2012, el vam trobar com a forense en el famós cas “José Bretón”, aquells nens de Còrdova assassinats pel seu propi pare.

¹² En aquest text hi ha un munt de preguntes. Les respostes: “Això, amic meu, tan sols ho sap el vent, escolta la resposta dins del vent” (Bob Dylan). El vent serà de Mont-roig.

tan sols precisions de la realitat històrica. No fem que la repetició d'un equívoc ens allunyi de la veritat.

Addenda

A més dels ja esmentats, altres textos sobre Benaiges publicats a “**Ressò mont-roig**”:

“Homenatge al mestre mont-roigenc Antoni Benaiges Nogués” (12-07-2016).

“Mont-roig homenatja el seu fill Antoni Benaiges en el vuitantè aniversari del seu assassinat” (26-07-2016).

“Antoni Benaiges Nogués a la sèrie “Herois del llamp” de Canal Reus TV (12-5-2017).

“Aquest divendres, 23 de juny, Antoni Benaiges Nogués a la sèrie “Herois del llamp” de Canal Reus TV (21-06-2017).

“El mestre Antoni Benaiges i el jutge Llarena” (16-06-2020).

“Un valuós llibre sobre Antoni Benaiges, el mestre mont-roigenc assassinat el 1936” (16-12-2020).

“Antoni Benaiges Nogués en un reportatge a la televisió” (10-04-2021).

“El mestre Antoni Benaiges i Nogués distingit com a nou fill il·lustre de Mont-roig” (13-05-2021).

“Homenatge a Antoni Benaiges a Bañuelos (Burgos)” (20-07-2021).

“Antoni Benaiges i Nogués, un mestre avançat al seu temps” (31-07-2021).

“Mont-roig homenatja el seu primer fill il·lustre: el mestre Benaiges” (04-08-2021).

“Antoni Benaiges Nogués: un mestre mont-roigenc assassinat el 19 de juliol de 1936 a Briviesca (Burgos)” (09-10-2021).

“Es prepara una pel·lícula sobre el mestre Benaiges i Nogués” (30-01-2022).

“Súria acull l'exposició sobre el mestre Benaiges de Mont-roig” (12-04-2022).